

לא תיטע לך אשרה

3

פרשתנו פותחת במצות מינוי שופטים: "שפטים ושטררים תתן לה בכל שעריך אשר ה' אלהיך נתן לה לשכטיה ושפטו את העם משפט צדק", ומסמיכה לנושא המשפט פסוקים העוסקים בעבודת המזבח שבמקדש: "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך אשר תעשה לה. ולא תקים לה מצבה אשר שגא ה' אלהיך. לא תזבח לה' אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע פי תועבת ה' אלהיך הוא". סמיכות נושאים זו בפסוקים, מביאה את חז"ל לדרוש את הקשר ביניהם כך: "כל המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נוטע אשרה בישראל" (סנהדרין ז ע"ב). אך דרשה זו גופא טעונה הבנה, מהו הקשר המהותי בין עיוות דין לנטיעת עץ, או אשרה.

10
ש"ס
תק"ס

6

הספורנו¹ ורבי משה דוד וואלי בוחנים את איסור נטיעת העצים מצד הפן האסתטי. עצים הם בדרך כלל מאוד אסתטיים, הם מוסיפים יופי ונעימות לטביכה ולמרות זאת, התורה אוסרת לנטוע עצים בבית המקדש, על אף שבית המקדש אמור להיות מבנה מרשים ויפה במיוחד.

11

לאדם יש חיבור נפשי ונטיית הזדהות מיידית עם היפה והאסתטי. היפה נראה תמיד צודק יותר, חכם יותר ומתאים יותר לחיים, עוד לפני שבוחנים אותו בכלי ניתוח הגיוניים. אך לעיתים, היופי עשוי לבוא רק בשביל להסתיר את המבוכה ולהסיט את הדעת מעיסוק במהות.

16

עץ הדעת – נחמד למראה

לדעת הרמב"ם (מורה נבוכים א, ב), כאשר האשה ראתה "כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים" (בראשית ג, ו), היא העדיפה למעשה את מבט העיניים השטחי, ובכך בסיטה את התודעה האנושית מעיסוק ב'מושכלות' - חקר האמת על ידי ניתוח שכלי ומוסרי, לעיסוק ב'מפורסמות' - בשאלת היופי והאסתטיקה החיצוניים. מאז החטא, מושגי הצדק אינם נמדדים רק על פי מהותם, אלא גם על פי הדימוי החיצוני שלהם, הנסמך על מראה עיני המוסכמה החברתית המשתנה.

21

איסור נטיעת האשרה, הנסמך לחובה לשפוט צדק, נקשר לפי זה עם האיסור "ולא תקח שחד" הצמוד לו. ישנו השוחד המוכר, השוחד הכספי, אך יש שוחד אחר, הנמשל לעץ יפה, השוכה את לב הדיין באסתטיקה החיצונית שלו. הדיין עלול להימשך אחר מראה עיניים, אחרי התדמית, אופן ההצגה ודעת קהל, ולסטות מהדין האמיתי.

26

כולנו דיינים

אך לא רק הדיינים עלולים לכך, כולנו שופטים, כולנו נדרשים להכרעות בחיינו ומגבשים את דעותינו בסוגיות אידיאולוגיות וחברתיות. לא פעם מושפעת הבחירה שלנו מהמראה החיצוני. קשה מאוד שלא להכיר פנים, שלא להימשך אחר היפה, אחר הדברים כפי שהם נראים על פניהם החיצוניים.

31

"לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה'". החטא הראשון אירע כתוצאה ממראה העץ הנאה, שסחף אחריו את שיקול הדעת וגרם לנו לצאת ממקום האמת. לעומתו, המזבח, נקודת המוצא של הבריאה (ירושלמי מיר ז, יב), הוא המקום בו האדם מנסה

36

לשוב אל האמת, אל התשתית הפנימית של עצמיותו, ועל כן אסור לטעת עצים בסביבת המזבח. העצים, על גובהם ויופיהם, מסיחים את הדעת ומעניקים חשיבות גדולה מדי לרושם החיצוני.

(1)

גם האיטור להביא קרבן בעל מום נקשר לרעיון זה. ישנם מומים, שלמראה עיניים הינם זניחים, דוגמת פגמים דקים בעיניים ובשפתיים, ובכל זאת הם פוסלים את הקרבן - "לא תזבח לה' אֱלֹהֶיךָ שֹׂר וְשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוּ מוּם". מום נקבע על ידי הקב"ה ולא לפי מראה העיניים ורהיטות הדיבור, כך גם השלמות המוסרית אינה נקבעת לפי היופי החיצוני, אלא על פי דעת המקום.

על פי ההלכה, יש למנות לשליח ציבור אדם ש"פרקו נאה", דהיינו - "שלא יצא לו שם רע בילדותו" (תענית טז ע"ב). שליח הציבור המבוקש הוא זה שלא התפתה להסתכלות הילדותית החיצונית על העולם, שלא טעם את טעמו של השוחד.

ארבעה סוגי הנהגה

"שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך" (דברי טו, יח).

פרשתנו נקראת "שופטים", ושמה אכן מתאים לה. כידוע, נגזר שם כל פרשה מהמלה הראשונה שבה - או אחת המלים הראשונות ("אלה תולדות נח") - ולכן אין הכרח, שהשם יעיד תמיד על תוכן הפרשה. כך למשל פרשת "פינחס", עוסקת בפינחס בן אלעזר רק בפסוקיה הראשונים; גם שמה של פרשת "עקב" שקראנו לפני שבועיים, אינו מעיד על תוכנה. אולם השם "שופטים", מייצג נאמנה כמעט את כל המוזכר בפרשת. שכן השופטים, מנהיגי העם, נחלקים לארבע רשויות הנהגה, שכולם מנויים בפרשתנו:

א) **השופטים**, הסנהדרין, הסמכות התורנית - בפתח הפרשה (טו, יח - יז, יג).

ב) **המלך**, הסמכות הניהולית של העם (יז, יד - סוף הפרק).

ג) **הפנהיים והלויים** (הפחן הגדול) - מנהיגות לענייני המקדש (יח, א-ח).

ד) **הנביא** - הסמכות לקשר הרוחני שבין העם לאלקיו (יח, ט - סוף הפרק).

אמנם החלוקה אינה מדוייקת: המלך, למשל, משתייך גם למערכת השופטת. וכן לסנהדרין, יש השפעה על כל מגזרי ההנהגה. לדוגמה: במקרה של מחלוקת אם פלוני הוא אכן נביא-אמת, או ראוי למלכות, או לכהונה - תכריע הסנהדרין בשאלה על-פי חכמת התורה שבה. החלוקה לארבע, היא איפוא כללית מאוד. מכל-מקום: שאר ענייני הפרשה, הם נושאים המוטלים על ארבעת סוגי ההנהגה הללו:

א. טיפול בעובדי עבודה-זרה (יז, ב-ה); דיני עדים (יז, ו-ז; יט, טו-כא); בית-דין

הגדול שבירושלים (ח-יג); עגלה ערופה (כא, א-ט) - אלה הם מעניין השופטים.

ב. דינים שונים של המלחמה (כל פרק כ) - אלה קשורים למלך.

ג. מתנות כהונה (יח, א-ה) וחלוקת העבודה במקדש (יח, ו) - להנהגת הכהונה.

למה נסמכה "שופטים" לסוף "ראה"?

חז"ל אומרים (יבמ"ד, ד), שגם רבי יהודה שאינו דורש סמוכין בתורה - היינו:

שאינו סובר שסמיכת עניין לחבירו באה ללמד משהו - מודה הוא שבספר

"דברים" אכן דורשים סמוכין. אם כך נשאל ונדרוש בפרשתנו: מדוע נסמך

הציווי "שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך", לסוף הפרשה הקודמת,

פרשת "ראה"? מה עניין "שפטים ושטרים", לפסוק המסיים את פרשת

"ראה", "איש קמתנת ידו, כברכת ה' אלקיך אשר נתן לך" (דברי טו, יז)?

לאפשר לתרץ בפשטות, שכל עוד היו כל ישראל בירושלים, פרגל, הסנהדרין

היושבת בלשכת-הגזית יכולה לפקח על כולם. אבל לאחר הרגל הרי ישוב

כל אחד לעירו, ולכן חייבים למנות שופטים ושטרים גם "בכל שעריך".

- אבל חשבתי לומר כך: הרמב"ם כותב בהלכות יום-טוב (ו, כא), ש"חייבין

בית-דין להעמיד שוטרים פרגלים, שיהיו מסבין ומחפשין בגנות

ובפרדסים ועל הנהרות, כדי שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים

ונשים, ויבואו לידי עבירה". וכתבו (מ"מ שם), שמקור הרמב"ם הוא הגמרא

ב"קידושין" (פא). האומרת: "סקבא דשתא - רגלא" - נקודת-התורפה של

השנה בנושא הצניעות, היא ימי הרגל. ומעיר רש"י (שם) נקודה מעניינת,

שתערובת הנשים והגברים מתחילה מ...דבר-מצוה!: "שיש קבוצת אנשים

ונשים [שבאים] לשמוע דרשה, ונותנים-ונושאים זה עם זה". עד היכן

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50

2

ערמומיות היצר-הרע! הלא מדובר במי שבאים לשמוע דברי תורה וקדושה, ובכל זאת – "ויבוא גם השטן בתוכם"...! (איוב א, ו).
 אלא שגמרא זו, אינה אומרת במפורש כדברי הרמב"ם, שבית-דין חייב להציב שוטרים ברגל לתיקון פרצת הצניעות. לכן חשבתי שיש רמז לדברי הרמב"ם, בסמיכות פרשת "שופטים" לסוף פרשת "ראה":
 במה סיימה "ראה"? – בפרשת הרגלים: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלקיך", ואז עליך להביא "כברכת ה' אלקיך אשר נתן לך" (דברי טו, טו-יז). מיד פותחת איפוא פרשתנו ואומרת: "שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך!" הנה הרמז לדברי הרמב"ם, שברגלים, יש להעמיד שוטרים "בכל שעריך".

- * -

המעלה שבשיגרה

ובאמת, מדוע צריכים שמירה יתרה ברגל, יותר מבשאר ימות השנה? – כי ברגל, יוצאים מן המסלול הרגיל. על ימי הרגל דרשו: "חציו לה', וחציו לכס"; "חציו לאכילה ושתיה, וחציו לבית-המדרש" (פסח סח:). בשאר ימות השנה, אין כל-כך מצווה במה ששייך "לכס", לצורכי האדם, והנה ברגל מודגש פתאום ה"חציו לכס". שינוי, זעזוע – עלול להסיט אדם מהמסלול יתר על המידה; לכן יש לחוש למכשול, דווקא בימי שמחת הרגל.
 וכך הרי נהג איוב: בכל שבעה ימים, כשנשלם סיבוב של משתאות בין בניו, היה איוב מקריב עשר עולות, כמספר בניו ובנותיו: "כי אמר איוב, אולי חטאו בנני" (איוב א, ה). כשעוסקים במשתה, בסיפוק צורכי הגוף ביד נדיבה, מגיעים בקלות ל"נישמן ישרון ניבעט" (דברי לב, טו). הפוסקים הביאו ממנהגו זה של איוב, מקור למנהג קהילות אשכנז לצום אחרי החגים (הובא בתוד"ה סקבא, קיד פא.). כיום אמנם לא נהוג לצום, אבל אומרים "סליחות" מיוחדות בימים שני חמישי ושני, שאחרי סוכות ופסח (אמנם ממתנינים לתחילת חודשי חשוון ואייר, כי בתשרי ובניסן אין אומרים תחנונים).
 הני אומר: כשאדם מדגיש את ענייני העולם הזה – הדבר מחייב לאחר מכן התעוררות ותיקון, שמא חרג ממסלול עבודת ה' יתר על המידה.
 חזרנו כעת מחופשת "בין הזמנים", לימי אלול הקדושים בישיבה. מבחינה מסויימת, "בין הזמנים" הוא גם-כן בחינה של "ימי הרגל". חרגנו ממסגרת הישיבה, הדגשנו את המנוחה - את ה"חציו לכס" - והזנחנו מעט את ה"חציו לה'", את ה"חציו לבית-המדרש". כעת, כשחוזרים לישיבה - יש צורך בהתעוררות, בהטיה לצד הרוחני במשנה מרץ. ופרשת "שופטים", הומזת לכל אחד: "שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך!" ה"צב לעצמך שופטים ושטרים! הגבר את ההשגחה האישית על שעת הקימה שלך, על שעת ההגעה לבית-המדרש, וכדומה, כדי לחזור לסדר הלימוד התקין. אמנם גם באלול חייבים לאכול ולשתות, אבל הדגש, צריך להיות על צד התורה ויראת-השמים.

משפט יום-יומי גדלתיים נעולות...

וכיוון שאתה הוא השופט לעצמך, ראוי שתעיין במצוות השופטים שכותבת התורה בפרשתנו: "לא תטה משפט, לא תכיר פנים..." (שם טו, יט). כשיבואו לפניך שני בעלי-דין, אחד עשיר ואחד עני - אל תכיר-פנים בדין לעשיר. מיהם ה"עשיר" וה"עני" הקבועים, הבאים אלינו לדין מספר פעמים ביום? – שני יצרנו... היצר-הרע, עשיר באמצעי-פיתוי, ולעומתו (במבט "עכשווי", במובן) ניצב היצר-הטוב כעני בפתח... העשיר שולף ארנק ומשלם ב"מזומנים", ואילו העני - מרעיף עליך ברכות ומבטיח הבטחות...
 מזהירה התורה (שם): "...ולא תקח שחד..."! אם תתפתה ליטול משוחד העשיר, אפילו "מעט", "באופן חד-פעמי" - לא תוכל עוד לשפוט בצדק! מדוע? "...כי השחד יענר עיני חכמים!" (שם) - אפילו חכם מחוכם, לא יצליח לשפוט בצדק בין שני "בעלי-הדין" הללו, אם טעם מן השוחד. השוחד

4

6

11

16

4

26

4

34

4

46

3

"ישכנע" אותך ללא ספק, שהעשיר - נותן השוחד - הוא הצודק בטענותיו. ומהי העצה להינצל מטעות, במשפט-עצמי זה הנערך יום-יום בלבנו? - לבחור שופט מחוצה לנו; שופט הרחוק מקבלת אותו שוחד. להביא את הדיון שבתוכנו, בפני גדול מאתנו; בפני מי שהצליח לשפוט צדק בחייו האישיים; שלא טעם משוחד "העשיר", ולא התפתה אחר חלקלקות-לשוננו. מסופר על האדמו"ר בעל "חידושי הרי"ם" (מייסד חסידות גור) שנשאל: הרי היצר-הרע מצוי באדם מקטנות, ואילו היצר-הטוב מגיע רק בגיל ה"בר-מצווה" (קה"ר ד, יג); כיצד איפוא הצלחת להתגבר על היצר-הרע עד ה"בר-מצווה"...? - והשיב, שכאשר היה היצר-הרע בא לטעון משהו, היה מפסיק אותו מיד ואומר לו שעל-פי חז"ל (שם ז, ט), אסור לשופט לשמוע דברי בעל-דין אחד, עד שיגיע חברו!...

6

5

אכן, יש צורך בחכמה מרובה כדי שלא להיכשל, וטעות היא לחשוב, שהמשפט, ההתלבטות, הם קלים ופשוטים. תלא רש"י לימד אותנו לעיל, כיצד מערים היצר להתעטף תמיד באצטלה של מצווה; לגרום פֶרצה בצניעות, דווקא בעקבות שיעור תורני. וכך למשל אצלנו: מתחילים ללמוד במרץ לאחר הפגרה - והנה אחד הבחורים חש שהוא "אינו יכול" להיכנס לשיעור היומי, משום שספר תורני מסויים ממש מרתק אותו... מלי שפוט, אם אין זו מלכודת מתוחכמת, שתוציא אותו עם הזמן ממסלול הלימוד! לכן, ממשיך הפסוק הבא:

16

"צדק צדק תרדף..." (שם, כ) - פירשו רבותינו את הכפילות: עליך לחפש את ה"צדק", ושוב לחזור ולדקדק היכן תמצא "צדק", דין אמת; ולכן "הלך אחר בית-דין יפת: אחר רבי אליעזר ללוד, אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור-חיל" (סנה' לב:). לך אל הדיין הטוב ביותר! התאמץ לשם כך, אפילו אם תצטרך להרחיק ממקומך לעיר אחרת. כי אחרי הכל - מסיים הפסוק - תלוי בדבר נושא שאין חשוב ממנו: "...למען תחיה וירשת את הארץ" - בבחירת השופט הראוי תלויים חייך! חייך הגשמיים והרוחניים, שבזכותם תירש את הארץ התחתונה והעליונה גם יחד!

11

16

כי השוחד יעור עיני חכמים וגו' (ט"ז יט)

למשל, אם ראובן אמר על שמעון, שהוא איש עשיר, נוכל לעמוד על מדת עשרו של שמעון, אם יודע לנו עד כמה מגיע עשרו של ראובן, כי יוכל היות שראובן הוא עני מדוכא, עד שבעל מאז שקל לעשיר בעיניו יחשב.

1

6
חב
ח"מ

אולם אם מי שהוא שמעון מזכיר אוצרותיו של רומשילד, למשל, על שמעון שהוא איש עשיר, אזי אפשר לשער, כי עשרו של שמעון מגיע לרבבות, כי אלולא זאת לא היו יודעים ממנו בבית רומשילד.

6

וכן הדין בחכמה, אם ראובן יאמר על שמעון שהוא חכם, אזי צריכים לברר עד היכן מגיעה חכמתו של ראובן, אולם אם שמעון שהגאון ר' עקיבא אגור למשל, כתב לאחד שהוא חכם, ומכש"כ אם שמענו, שהרמב"ם אמר על איש אחד שהוא חכם, אזי אין ספק שהוא חכם גדול, כי חזי מאן קמסהיד עלי.

11

ונצייר נא בנפשנו, כי לו הי' מביא איש אחד מכתב מהחכם מכל האדם שלמה המלך, שכתב עליו התואר "חכם", אזי הי' ידוע לנו, כי חכמתו מרובה מאד, וכן אם הי' ידוע לנו שאברהם אבינו אמר על אחד מכני דורו שהוא חכם, במח אין למעלה מחכמתו.

16

זמעתה צא וחשוב, אם הקב"ה בכבודו בעצמו מעיד על אדם שהוא חכם, אזי אין תכלית וגבול לחכמתו, ואעפ"כ התורה מעידה עליו שהשוחד יעור עיניו, כי הלא בפרוש כתוב כאן, "יעור עיני חכמים", ובאיזה חכם הכתוב מדבר? הוי אומר לא חכם סתם, מה שהבריות אומרים עליו שחכם הוא, אף לא חכם ששלמה המלך מעיד עליו, אלא חכם שהקב"ה בעצמו מעיד עליו בתורתו שהוא חכם, ואעפ"כ גדול כח השוחד, שהוא יכול לעורר אף את עיני החכם הגדול הזה א.

11

4

(7) ע"פ הלכה

(8) ח"ט

מצוה תקנה

שלא לערוץ מפני האויב במלחמה

(א) שנמנענו שלא לערוץ ולפחד מן האויבים בעת המלחמה ושלא נברח מפניהם אבל החובה עלינו להתגבר כנגדם ולהתחזק ולעמוד בפניהם; ועל זה נאמר (דברים ז', כ"א) לא תערוץ מפניהם, ונכפלה המניעה במקום אחר (שם ג', כ"ב) באמרו לא תיראו. ⁶

משרשי המצוה שיש לכל אחד מישראל לשום לה' יתברך מבטחו, ולא יירא על גופו במקום שיוכל לתת כבוד לה' ברוך הוא ולעמוד דיני המצוה כגון מה שהזכיר וזכרונם לברכה; שלא יחשוב אדם בעת המלחמה לא באשתו ולא בבניו ולא בממונו, אלא יפנה לבו מכל דבר למלחמה. ועוד יחשוב שכל דמי ישראל תלויין עליו והרי הוא כאלו שסך דמי כולן אם יפחד וישוב אחר ימינו, וכענין שכתוב (שם כ', ח"ן) ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, ומפורש בדברי קבלה (יומיה מ"ח, י"א) אדור עושה מלאכת ה' רמיה ואדור מונע חרב מדם. ואמרו זכרונם לברכה שכל הנלחם בכל לבבו וכונתו לקדש השם מוכטח הוא שלא ימצא נזק ויזכה לו ולבניו להיות להם בית נכון בישראל ויזכה לחיי העולם הבא, וכענין שכתוב (שמואל א' כ"ה, כ"ח) כי עשה יעשה ה' לאדני בית נאמן כי מלחמת ה' אדני נלחם וגו'. ויתר פרטי המצוה בפרק שמיני מסוטה.

ונוהגת מצוה זו בזכרים כי להם להלחם בזמן שישראל על אדמתן. ⁶

(א) ובאופן דומה לזה הי' מרגלא בפומי, לפרש את מאמרם ז"ל באבות פ"ב. הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה. אם עשיר גדול מדבר ע"ד רוחים. מסתמא הסכום גדול למאד, ואם צוה לציין בספרי חשבונותיו איזה הפסד, שמע מינה שההפסד מגיע לרבבות, כי לולא זאת לא הי' משים לב לזה.

ומכיון שהקב"ה בורא כל העולמות, ציין בתורתו הק' הפסד מאיזה חטא, אפשר לשער עד כמה גדול כח החטא הזה, ולהפך אם רשם בפנקס ספר התורה שפר למקיימי מצוות, בטח הדברים אמורים כלפי רוחים גדולים שאין לנו כל משיג בהם. ⁶

ובציור כעין זה היה מחבב את התורה על לומדיה. לכו והוכחו על מעלתה וקדושתה של התורה הק', כלום דבר קטן הוא. תארו לכם אילו היה מונח לפניכם תבורו של רפאל המלאך, לא הייתם מתפעלים ממנו? והוא הדין תבורו של משרע"ה, קצו לחבורו של הקב"ה בכבודו ובעצמו.

כ"ה ט"ו

(9)

טו מי האיש הירא ונדך הלכב [ט] כמשמעו שאין לבו כוח לעמו בקשרי המלחמה. ומאחר שיכנס אדם בקשרי המלחמה ישן על מקומו ומושיעו בעת צרה יודע שעל ידו השם הוא עושה מלחמה ושם נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשב לא באשתו ולא בבניו אלא ימטה אכתו מלבו ויפנה מכל ידו למלחמה; וכל המתחיל לחשב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה. שני אל יד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם: ולא עז אלא שכול דמי ישראל תלחין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו הרי זה כמו ששפך דמי הכל שני ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, הרי מפורש בקבלה אדור עושה מלאכת יי רמיה ואדור מונע חרב מדם; וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כונתו לקדש את השם בלבד מוכטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעו רעה ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא. שני כי עשה יעשה יי לאדני בית נאמן כי מלחמת יי אדני נלחם ורעה לא תמצא בך מימך והיתה נפש אדני צרוה בצרור החיים את יי אלהיך:

(10) ע"פ ר"ה

שכשישוב מן המלחמה יהיה מוצלח ומאושר. לא, הוא צייר בעצמו כאילו התיאש מן החיים הפרטיים, והולך הוא בשמחה ע"מ למות מות גבורים וקדושים במלחמת ד' לרומם קרו לעמו, ע"כ כותב גט כריתות לאשתו ליאש את לבבו בכל האפשרי מקשר משפחה ומהרעיון הפרטי התלוי בו, בהיותו דורך מהלך של רעיון יותר כללי ויותר עליון, מהלך עבודת הקודש של העם כולו. התוכחה אמנם נמרצה היא, שכשעה

סא. "ואת אשתו לקחת לך לאשה", לקוחין יש לך בה, דאר"ש ב"נ אר"י, כל היוצא למלחמת ב"ד כותב לאשתו גט כריתות. האומות, שמטרת הוייתן היא חמרים, והנן מצוירות כעין אגודת שותפים לצרכי קנינים אהובים או נדרשים להן, אצלן תהיה אהבת האומה בכללה רק או מבוססת, כשתהיה תמיד חוזרת אל הפרטים, אל הטבת מצב המשפחה היחידה שלשם הטבתה התאגדה האומה, כשם שחיות מדבריות הבודדות בטבען מתקבצות לפעמים לרגלי צרה משותפת או למחזה ריוח של טרף משותף. ע"כ, אימוץ הזכרת המשפחה ואיגודה לפי מצבן הן, הוא ראוי להיות ממכשירי זריות הקרב, ע"כ היו הנשים באות במלחמה ומשותפות עם הבעלים. לא כאלה חלק יעקב, שתכלית מציאות האומה, מצד צורתה, מצד נשמתה ואורח חייה, בשביל קדושתה ורוח ד' השפוך עליה, זהו האוצר היותר יקר מכל חמדה, זהו החפץ העליון של כל יחיד באומה ושל כל הכלל כולו, זהו הנותן עז ועטרה להויית המשפחה עצמה בצביונה המקודש הישראלי. ע"כ, כבא התור לעבוד לטובת האומה בכללה, אז כשרגא בטיהרא תבטל אהבת המשפחה, לכל תחלל את עז אהבת האומה. היציאה למלחמה לא היתה ע"פ חשבון של הצלחת הפרט, שחשב

(5)

10 ע"ו 5

12 כ' ד"ו 11

נביא מקרבך מאחריך כמני יקים לך וגו'.
 | יע"ש צפירש"י כמו שאני מקרבך מאחריך
 יקים לך תחתי וכן מנצח לנצח
 עכ"ל, לכאורה כששון תחתי אינו מוצן, וכן
 מה זה שסיים אח"כ וכן מנצח לנצח, דאטו
 מצואה דבר כמסר מנצח לנצח הוא, אמנם
 מלוינו ין גם צלישנא דקרא ואת אלישע בן
 שפט וגו' תמשה לנצח תחתי, וכל זה לריך
 ציבור. ונראה דבכך דנצח חקים להם וגו'
 עלצד מה שנאמר בזה עינך הדין של נצח,
 עוד נאמר בכך קרא הצטעה שיכ"י להם
 | תמיד נצחים בכל דור ודור ולא יערכו
 למצוננים ולקוסמים, ולא תהי שעה שלא
 תהי נצח צישראל, והרי תן צאצוא חקנים
 לנצחים ונצחים מסרוה לאנשי כנסת
 הגדולה, כרי דעד אנשי כנסת הגדולה נמשכה
 | שגשגה הנצחים בלא הפסק, ועיין צס"ע
 דתשי"ז שם למי"ה נצחים כל נצח צאצא

(יד) לא חסיג גבול דעד. פירש רש"י ז"ל: שמחזיר סימן חלוקת הקרקע לאחור לתוך
 שדה חברו כדי להרחיב את שלו, ולא זו בכלל לא תגזול הוא, אבל בא הכתוב לעבור
 עליו בשני לאוין בארץ, שנאמר: בנחלתך אשר תנחל. והרמב"ן ז"ל פירש: [2] אותה
 שלא ישנה תחום החלוקה שחלקו הנשיאים את הארץ לשבטים או ליחיד מהם, ולכן אמר
 אפר גבלו ראשונים הם אלעזר הכהן ויהושע בן נון ונשיאי המטות, וזהו שהזכיר
 | בנחלתך אשר תנחל. וטעם המצוה שלא יחשוב אדם לומר: אין חלקי שוה כמו חלק
 חברי כי טעו החולקים, או שיוציא לעו על הגורלות, ועל כן צוה שלא יחלוק אדם על
 החלוקה הזאת ולא ישנה הגבולות [2], עד כאן. ואפשר לומר שיכלול הכתוב אזהרה
 לקדמות העולם, כי הכופר בחדוש יקרא, משיג גבול כי הוא משיב אחור אמנות חדוש
 העולם שהוא גבולו של הקב"ה שחדשו והגבילו בזמן רצונו, אשר גבלו ראשונים הם
 האבות ומשה, כי האבות בכל עניניהם ומקריהם העידו על החדוש והודו עליו, וזה כענין:
 שאל אביך ויגדך ויאמרו לך [3], אין צריך לומר משה באמתות הנבואה ובקבלת
 התורה, ואמר

שמע ישראל - תשובה בשעה אחת

מדוע מנחם הכהן את העם שזכות שמע ישראל תצילם,
 ואינו מעוררם לשוב בתשובה?

מדוע די בזכות שמע ישראל כדי לנצח במלחמה?

13
 ע"ב
 ע"ב

"זהיה בקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם, ואמר
 אלהם שמע ישראל..."

"שמע ישראל" - אפילו אין בכס זכות אלא קריאת שמע בלבד, כדאי אתם
 שיושיע אתכם" (רש"י שם, ג, ע"פ סוטה מב ע"א)

משמעותו של פסוק זה היא, שברם | יציאתם של בני ישראל
 למלחמה, על הכהן לעמוד ולחוקם, ולומר
 להם שגדולה היא זכות קריאת שמע שבידם
 כדי להושיע.

הנה, ידועים דברי הגמרא על הכתוב (שם,
 ח): "ויספו השטרים לדבר אל העם
 ואמרו מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישב
 לביתו", ופירשו בגמרא (סוטה מד ע"א, הובא ברש"י
 כאן) שהאיש הירא היינו שירא מעבירות
 שבידו, שכל מי שיש בידו אפילו עבירה קלה,
 כגון ששח בין הנחת תפלין של יד לתפלין
 של ראש, חזר מערכי המלחמה. מעתה
 עולה הסתירה מאליה, אם עבירה קלה
 מעכבת את היציאה למלחמה, כיצד מודיע
 | הכהן לעם כי די להם בזכות של מצות
 קריאת שמע בלבד כדי לנצח במלחמה?

דור וצאצא שעה נתנצח וקחשיב שם כל
 הדורות מימות משה עד זמן בית שני, והיינו
 | תשום דכ"ז וכלל בהצטעה נצח חקים להם
 וגו' שיכ"י להם בכל שעה נצחים, עד זמן
 חנני כנסת הגדולה שנסחלקה רוח"ק
 מישראל, [וגם זה ה"י צגדר עונש כדכתיב
 ישועטו לנקש דבר ד' ולא ימלאו, אבל לע"ל
 | וכתב רומי אשר עליך וגו' לא ימוש מפיק
 ומפי זרעך ומפי זרע זרעך וגו' מעתה ועד
 עולם, ועיין צס"י שם ד"ח קאי על נצואה
 שלא הפסק מהם עד עולם], וכן הן דברי
 רש"י כי"ל שכתב יקים לך תחתי וכן מנצח
 | לנצח, ולעולם תהי נצואה צישראל ועד שלא
 שקעה שמשו של זה תצא שמשו של נצח
 אחר, וזהו פירושה דלישנא של יקים לך
 וגו', ודוק.

6

במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות.

אם כן יש להבין, כיצד יתכן שבמקום לעזור את העם לתשובה ולהוכיחם בדברי כיבושין, מודיע הכהן לעם כי אין להם לדאוג מן הסכנה, ודי בקריאת שמע שחרית וערבית כדי להצילם? מדוע אין בכך "דרך אכזריות" - כלשון הרמב"ם?

שמע ישראל - קבלת עול מלכות שמים

ונראה לבאר, שכוננת חז"ל: "אפילו אין בכך זכות אלא קריאת שמע בלבד, כדאי אתם שיושיע אתכם", אינה רק שמצות קריאת שמע לבדה חשובה להושיע את ישראל, שאם כן מדוע נקטה התורה מצוה זו דווקא, ולא מצוות אחרות. על כרחך שענין מיוחד יש בקריאת שמע, שיש בה קבלת עול מלכות שמים, ומשום כך יכול אדם על ידי אמירתה להתנתק מן המצב בו הוא נמצא, ולהתעלות ולדבוק בקב"ה דבקות אמיתית ושלימה?

יסוד זה היה מונח בהכרזתו של הכהן לפני העם על מעלת קריאת שמע, שבזכותה עתידים הם לנצח במלחמה. בתחילה אכן היו מקדימים ומודיעים לעם שאם יש בהם מי שמצבו הרוחני אינו ראוי ואפילו רק עבירה קלה בידו, אינו ראוי לצאת ולהלחם, אולם יחד עם זאת היו מודיעים להם, שאם יש ביד האדם מעלה זו

של קריאת שמע, שעל ידה יכול אדם להתעלות ולהתדבק בבורא, ובכך להשיג למדרגה של קבלת עול מלכות שמים במסירות נפש - כמו שאמרו חז"ל (ברומה ע"א): "בכל נפשך" - אפילו הוא נוטל נפשו" - בכך נעשה אדם מקושר לבורא וממילא זוכה לנצחון במלחמה, מהפך צדקתו. אפילו אם עדיין לא תיקן את מעשיו לפרטיהם.

לפי האמור מתבאר, שלמלחמה יצאו כאלו שעדיין היתה בפניהם עבודה זרה ותיקון המעשים, וההיתר ליציאתם למלחמה הוא משום שהיתה בידם מעלת קבלת עול מלכות שמים של קריאת שמע. וטעם ההפך הוא, שבמה שקיבלו עליהם היוצאים למלחמה עול מלכות שמים, להיתר בדרכיו, לשנות את דרכם ולתקן את מעשיהם, נעשו מקושרים לקב"ה בקשר פנימי בל ינתק, ובזאת יצאו מכלל חוטאים ובאו לכלל המקבלים עליהם עול מלכות שמים, ועל כן היו יכולים להיות בטוחים שהקב"ה יעשה עמהם נס.

ומה מדוייקים הדברים בדברי חז"ל שהירא ורך הלבב הוא זה אשר בין תפילין של יד לשל ראש, שהרי מצות התפילין "ברלל קבלת מלכות שמים" כי על כן נכתבה בפרשת שמע ישראל, תשובה שיג אות כב, ועוד אמרו בגמרא (ברומה ע"א): "כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו", ועוד, ידי התפילין משעבד האדם את כל מעשיו ורצונותיו לקב"ה לבדו, ולכן מי שפוגם בקיום מצוה זו, ואפילו פגם קטן, חסר לו בקבלת עול מלכות שמים המתבטאת ב"שמע ישראל".

והדברים מתבארים היטב עם דברי הרמב"ם, שבשעת צרה על עם ישראל לפשפש במעשיהם ולתקן איש איש את דרכו הרעה, שאכן זהו ענינה של קריאת שמע, שיש בה קבלת עול מלכות שמים והכנה לתיקון המעשים, ומי שמקבל עליו עול מלכות שמים בכל ליבו ונפשו - אין לך תיקון המעשים גדול מזה.

קבלת עול מלכות שמים - תשובה ברגע אחד

סוד זה, שבקבלת עול מלכות שמים מעומק הלב יכול אדם לחדש את מצבו הרוחני בשעה אחת ולהציל את נפשו מבאר שחת, מצינו במעשה רבי אלעזר בן דורדיא (ע"א י"ז ע"א) שהיה שטוף בעבירה כל ימיו, ופעם אחת הוציא ממון רב וסיכן את נפשו כדי להגיע למקום רחוק כדי לעבור עבירה,

ובעודו עסוק בשפל החטא, הבין את גדול הדיחוק שאליו הגיע, וגעה בבכיה עד שיצאה נשמתו בתשובה, ויצאה בת קול ואמרה: "רבי אלעזר בן דורדיא מוזמן לחיי העולם הבא", ומסיימת הגמרא: "בכה רבי ואמר, יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת".

וראוי להתבונן, מה היה סוד תשובתו של רבי אלעזר בן דורדיא, וכיצד ממצב שפל זה של דבקות בחטא, בנפשו, בגופו ובממונו, מבלי יכולת להתנתק ממנו, הפך את עצמו בשעה אחת, ועלה מן הדיוטא חתחתונה למעלה עליונה, עד שכינתה אותו הי"ב קול: בתואר רבי?

ונראה לומר, שמעשה התשובה של רבי אלעזר בן דורדיא לא נעשה רק באופן הרגיל שבו החוטא מתחרט על מעשיו ומקבל על עצמו שמעתה לא יעשה

19

7

ממעם זה מ"ם המנתג נ"ל ממעם אחר דהנה כבר דקדקט דאיך אפשר לברך שתי ברכות עד דכר אחר וגם יש מי שהקשה על עיקר שימת ר"ת שהרי שני בתוספתא דברכות פ"ו וכו' הרמב"ם בפ"א ממעשרות דאם מפריש תרומה ותרומת מעשר ומע"ש כאחת מברך ברכה אחת לכולן וא"כ איך יתקנו שני ברכות על שני התפלין [אג"ל סק"ו ומירונו של האר"ה תמוס ע"ט]:

ו' ולכן נ"ל דברכת על מצות תפלין היא ברכת הודאה כמ"ש מקורם בהיות מצוה זו הקשר הגדול שמקשר את ישראל לאבות שבשמים לזה את מברכים ברכת הודאה לזירות להשי' על המצב הזה ובהיות שעיקר הקשר היא בפסוק שמע ישראל ולכן את אומרים בשבמ"ל

ו' שיעקב אבינו ענה כן בעת שהשכמים אחר שמע ישראל כדאיתא בפסחים [ל"ו]. וראיה לזה מלשון תפלין עצמה שכתב המור לצ"ח פלילה שהן אות ועדות לכל רואני שהשכינה שורה עלינו וכו' עכ"ל והו' פירוש ועל מצוה תפלין כלומר על מה שהשי"ת התחבר אלינו את טתנים לו יחברך שבת ודחיה על זה [עכ"ל] וכתבא מוהר פנחס אר"ש תפלין וכו' ברכה אחת לתפלין וכו' עכ"ל וכתב ש"ל דכוותו דברכת להניח את התפלין ולעולם צריך שתים ע"ש ולענ"ד ודאי והוא שהרי בתו"ח [דטוס וילגלג ד' מ"ו]: אומר על דא דאחת דיבר אלהים שהים וו שמעתי וו"ל ובנין המסירה דימינא ושאלא שהים וו שמעתי [כנ"ל] צריך להכא עיניהו תרין ברכאין חד להניח על של יד וחד למצות על של ראש ואם סח בנהיים מברך על של ראש שתים אבל מסיפא דעו"א איתמר אחת דיבר אלהים [כנ"ל] ולא צריך אלא ברכה חדא וכו' עכ"ל וראה דה"פ דמצד עצם הברכה על המצוה די באחת וחו' עד"א תפארת וו הורה כדאמרינן בברכות נ"ח. ותפארת וו מתן תורה ורק מימינא ושאלא שהם חו"ג צריך שני ברכות האחת גיורת מלך והוא נבדה והשנית הודאה על ההתקשרות והוא ימינא חסד ודו"ק:

מקח טעות, כי הוא התכוון למכור בדיל ולא כסף, ופסק ה"ד אליעזר ממיץ שהדין עם השני, ונימוקו עמו "שלא זכה בו הישראל שקנה מן העכו"ם כיון שלא ידע ולא נתכוון לקנות הכסף, והודה לו רבינו תם". נמצאנו למדין, שאף מי שיש לו הון רב בבעלותו אינו זוכה בו אם אינו יודע מה נמצא באמתחתו, וברבי נמי, הגם שימי חודש אלול הם זמנים נשגבים ונעלים בזוהר, הרי זה כמי שיש לו אוצר גדול בתוך ביתו, שאם לא יודע לו על כך לא יוכל לזכות בהם, וישאר עם בדיל כפי זחשבתו הראשונה.

סגולת ימים הללו ניתן להעמיס ממה שהביא מהרי"ל בתשובותיו (סימן לג), דישי אומרים שאין להוסיף מחול על הקודש בראש השנה, "משום דיומא דדינא הוא". ולדבריו יש להוסיף ולומר עוד טעם לשבח, כי ימי אלול הם ימי אהבה ורצון ולכן אין כדאי להקדים את קדושת היו"ט

ולהפסיד מעט מימי הרצון של חודש אלול. צא ולמד ממה שהקשה הרה"ק בעל התניא זי"ע בספרו ליקוטי תורה (פ' ראה ד"ה אני לדודי) דמאחר שימי אלול הם ימי רחמים א"כ מדוע לא קבעוהו ליום טוב, ורואים מזה שהדעת נותנת שיהיו ימים אלו לתגים וזמנים."

כן עוד, אלא שבאותו רגע של התעוררות, קישר את עצמו רבי אלעזר בן דודיא בפנימיותו אל הקב"ה, וקיבל על עצמו עול מלכות שמים בשלימות. על ידי כך הוא

חידש בעומק ליבו את הקשר בינו לקב"ה, ושינה בשורש נשמתו את דרכו והנהגתו. זו היתה תשובתו השלימה, שכן בשעה שהנפש דבקה באלוהיה, נעשה האדם כולו מיומם ומעשיו מתוקנים, ובמצב זה של דבקות אמיתית בקב"ה, אין לחטאים מקום כלל.

יש קונה עולמו בשעה אחת

דבר נשגב זה מלמדנו, שאמנם ודאי על האדם להיזהר ולהישמר מכל נדנד נביהה, שכן אפילו פגם קטן במעשיו מרחיק

אותו מבוראו, וצריך הוא להשתדל פרט ופרט ממעשיו יהיה מושלם ומתקן כרצון ה'. אולם זאת יש לדעת - לכל מי מישראל, אף אם חטא, ישנה אפשרות מיוחדת להתקרב לקב"ה בשעה אחת וידי קבלת עול מלכות שמים מעומק הלב כאשר מקבל האדם עליו עול מלכות שמים זוכה הוא לקשר פנימי ואמיתי עם הקב"ה ושוב אין אצלו מקום לחטאים, ומובטח להנהגה של גילוי פנים וסייעתא דשמיא בדרך של נס, כפי הראוי לאלו הקרובים ה' באמת.

מעלת וסגולת ימי אלול

הכתוב בשיר השירים (ו, ג) אומר "אני לדודי ודודי לי", דורשי רשומות מצאו כאן רמז על חודש אלול המרומז בר"ת

של מילים אלו, והיינו כי בחודש זה קרוב ה' לכלל ישראל, והם ימי אהבה ורחמים. והנה בראש ובראשונה צריך

להשריש בעומק הלב סגולת ומעלת ימים יקרים אלו, כי מי שאינו משריש היטב בדעתו גודל מעלתם עלול לבזוז ולהפסיד שעת כושר זו.

הרה"ק בעל ה'בית יעקב' מאיזביצא זי"ע מצא סמך ומקור לכך, מדברי הגהות אשר"י בפרק שני דבבא מציעא (דף כה:), ע"פ מעשה שבא לפני ה"ר אליעזר ממ"ץ [בעל ה'זראים'], יהודי קנה חבית מלאה בדיל מנגר גוי לאטום בו את גגו ובסוף נמלך ומכרה לישראל אחר, ואח"כ נמצא שהחבית היתה מלאה כסף, וטען המוכר היהודי שהכסף שייך לו והמקח

16
ע"ה
ATC
כ"ה-ק-ע"ג

16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

8